

BÓSZE SÁNDOR

Somogy megye településtörténeti irodalma 1990–2002

SOMOGYBAN A TELEPÜLÉSTÖRTÉNET-ÍRÁS szintén több évtizedes múlttra tekint vissza. Az egykori kutatók munkáját jelentős mértékben segítette és ösztönözte a Kanyar József, az akkori levéltár-igazgató vezetése alatt álló „leveles tár” által újtára indított három kiadványsorozat, a Somogyi Almanach, a Somogy megye múltjából, valamint az Iskola és Levéltár. Jelentős részben kapcsolódott a levéltárhoz az 1970-es esztendőben megindult „Zselici dolgozatok” című sorozat, amely a mikrotájat komplexen vizsgáló konferenciasorozat előadásait adta közre. A korábban újtára indult Somogyi Honismereti Híradó szintén több szállal kötődött az intézményhez. Így a kaposvári közgyűjtemény hamarosan a helytörténeti kutatások „bázis-intézményévé” vált. Az 1950-es évektől kezdve számos községtörténeti (pl. Nikla, Öreglak, Csurgó, Magyaratád, Fonyód, Öreglak) szakdolgozat készült el az intézmény kutatószobájában. Persze, ne feledkezzünk meg arról, hogy mások voltak „a” honismereti mozgalom motivációi és funkciói, mint ma — elvégre akkor az 1970–1980-as években éltünk! Mivel ekkor a levéltárak már szolgálták a honismereti mozgalmat is, ez számos levéltárnak szerzett országos elismertséget, mint például a Kanyar József vezette somogyinak.

Az 1960-as évek második felétől kezdtek napvilágot látni azok a munkák, amelyek alapját szolgáló forrásokot szintén a levéltárban forgatták, a Barcsról, a Nagyatádról, a Kéthelyről, a Balatonszentgyörgyről, a Marcaliról, a Somogysámszónról, a Rácegresről és a Pogányszentpéterről szóló kiadványok.

A megyeszékhely rendezett tanácsúvá nyilvánításának centenáriumának tiszteletére állították össze a „Kaposvár – várostörténeti tanulmányok” című kötetet 1975-ben. Ez az időt álló tanulmánykötet aztán számos később megjelent munkának adott mintát. E kötetek közös jellemzője volt a kronologikus-tematikus szerkezet. Ezt a mintát követte a következő évtizedben a Fonyód-, a Siófok- és a Boglárlelle, később pedig a Marcali-monográfia, amelyeket a települések tanácsai adtak ki. Szerkesztésük és a bennük helyet ka-

pott tanulmányok szerzői alapvetően szintén a levéltárhoz kapcsolták az egyes köteteket.

Az 1970–1980-as évtizedben a tanulmánykötetek mellett sorra jelentek meg, egy-két éves gyakorisággal, az egy szerzős — de ugyanakkor kétségtelenül igencsak vegyes színvonalú — községtörténeti munkák, amelyeket jobbra a lelkes helyi pedagógusok, ügyvédek és egykori jegyzők készítettek el, esetenként több évtizedes kutatómunkájuk zárásaként, így: Bodó Imre, Bolevác József, Boross Marietta, Csutorás Lajos, Dombóvári László, Gál József, Móricz Béla, Herk Mihály, Laczkó András, Mikóczy Alajos, Piller Dezső, Reöthy Ferenc, Sági Károly, Simon József és Zákonyi Ferenc. Ekkor születtek meg Gölle, Tab, Zamárdi, Szántódpuszta, Szentbalázs, Csokonyavisonta, Rinyaújlak, Marcali, Karád, Hetes, Nagyatád, Nagybajom, Balatonföldvár, Kőröshegy, Vörs, Balatonszentgyörgy, Törökkoppány és Balatonmária-fürdő falvak múltját feldolgozó rövidebb és hosszabb lélegzetvételű kiadványok.

Nyilván a '70-es évektől látványosan erősödő, s a következő évtizedben látványosan fejlődő honismereti mozgalomnak (is) köszönhetően folytatott kutatások a '90-es évtizedre érettek be. Azokra a helytörténeti kis- és nagy-monográfiákra gondolunk, amelyek 1990-től kezdődően évente átlag négy-négy kötetes gyakorisággal jöttek ki a nyomdákból. Könyv jelent meg Babócsáról, Kéthelyről, Kőröshegyről, Balatonszárszóról, Balatonszemesről, Szőlősgyőrökről, Somogyvárról, Igalról, Segesdről, Balatonfenyvesről, Szóládról, Véséről, Csurgónagymartonról, Szenyerről, Iharosberényről, Tapsonyról, Kötcséről, Kutasról, Gölléről, Somogysádról, Nagybajomról, Siójutról, Zamárdiról, Kaposvárról, Bizéről, Mesztegnyőről, Belegről, Balatonberényről, Marcaliról és Kisbárapátiról. E kötetek tartalmi vonatkozásban szintén jelentős mértékű színvonalbeli eltérést tükröznek. E munkák közül a legszínvonalasabbra kétségtelenül az a Marcali tanulmánykötet sikerült, amelyet még Kanyar József szerkesztett.

Az elmúlt egy-másfél évtizedben sok olyan változás történt, amely módosította a honismereti tevékenység motivációit. A honismereti mozgalom természetesen él. Miközben — talán — a régi fényét keresi, kétségtelenül új lehetőségeket is kapott a millenniumi programok fontos részeként. Továbbra is fontosnak tartva a honismeret színvonalas működését, ápolását, érdemes elgondolkodni a szerepek lehetséges változásáról. A honismereti mozgalom eddig — nagyon helyesen — igyekezett kihasználni a közgyűjteményeket, ezeken belül pedig elsődlegesen a levéltárakat. Abban viszont nem lehetünk biztosak, hogy a közgyűjtemények jól kihasználták-e a honismereti tevé-

kenység különféle színtereit: a kiadványok és rendezvények érdekérvényesítő funkcióit? Ha ezt megteszik, azzal természetesen nemcsak ők nyerhetnek, hanem maga a honismereti mozgalom is. Hisz, ha az egyik háttér intézménytípus, például a levéltár megerősödik, ez történik a honismereti tevékenységgel is.

Ezt látszik igazolni az a folyamat, amely a hivatalos millenniumi években zajlott le: szinte alig jelent meg olyan kötet, amely ne kapcsolódott volna erősen a megyei levéltárhoz. Dacára annak, hogy az intézménynek változatlanul nem állt a rendelkezésre oly mennyiségű pénz, amellyel önálló településtörténeti munkát tudott volna a saját kiadásában kiadni. A 2001-2002-ben napvilágot látott művek közel felét vagy levéltáros írta vagy szerkesztette.

A korábban is kitapintható identitáskereső törekvéseket erősítették a millenniumi és millicentenáriumi ünnepek. A községek rekonstruálták vagy megalkották saját szimbolikáikat: címereiket, pecsétjeiket, illetve zászlóikat, és félszáznál is többen megírták történetüket. A vizsgált évtizedben 62 mű született, s ebből 29, tehát majd' ötven százalékuk az utolsó két esztendőben. Szakmai minőségük és terjedelmük természetesen meglehetősen nagy szórást mutatott. Kiemelkedő színvonalat képvisel Kiss Tamás „Nágocs története” című munkája, amelyet egy jó évtizedes szisztematikus kutatás előzött meg, és a Somogy Megyei Levéltárban elkészült két kötetes Nagyatádomonográfia. A szerzők méltán remélhetik, hogy jó forrásként fogja az utókor használni a „Kaposvár 2000-ben. Pillanatképek múltból és jelenről” címet viselő, nem túl csinosra sikeredett millenniumi kiadványt.

Az utóbbi tizenkét év könyvtermése döntő többségét az illető önkormányzat finanszírozta, az esetek többségében azonban a Millenniumi Kormánybiztosság, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma vagy a Somogy Megyei Önkormányzat segítségével. A „Száz magyar falu könyvesháza” című sorozatnak öt település, Andocs, Mesztegnyő, Somogysárd, Somogyvár és Zala köszönhet egy-egy kismonográfiát, amelyek tudományos ismeretterjesztő stílusban készültek el.

SOMOGYI TELEPÜLÉSTÖRTÉNETI MONOGRÁFIÁK

Andocs

Csóti Csaba: Andocs. [Bp.], 2001. Száz magyar falu könyvesháza Kht. 190 [6] p. ill.

Babócsa

Babócsa története. Tanulmányok a község történetéből. Szerk. Magyar Kálmán. Babócsa, 1990. Babócsa Község Önkormányzata. 431 p. ill.

Balatonberény

Eöry Béla: Balatonberény múltja az őskortól a népvándorlás koráig. Balatonberény, 1999. Községi Önkormányzat. 50 p. ill. (Balatonberényi Helytörténeti Füzetek 1.)

Balatonfenyves

Búza Péter: Balatonfenyves, 1993. Balatonfenyvesi Önkormányzat Polgármesteri Hivatala.

Balatonlelle

Paál László: Balatonlelle a 21. század küszöbén. Bp., 2002. CEBA Kiadó. 112 p. ill.

Balatonszárszó

Szárszó. Balatonszárszó múltjáról és jelenéről. Szerk. Ázsóth Gyula. Balatonszárszó, 1990. Balatonszárszói Nagyközségi Közös Tanács. 338 [2] p. ill.

Balatonszemes

Szemes. Tanulmányok Balatonszemes múltjáról és jelenéről. Közread. Reöthy Ferenc, Stirling János. Balatonszemes, 1990. Balatonszemesi Községi Tanács. 432 p. ill.

Balatonkeresztúr

Tengerdi Győző: Balatonkeresztúr község története. Balatonkeresztúr, 2000. Balatonkeresztúr Község Önkormányzata. 355 p. ill.

Balatonújlak

Tengerdi Győzőné: Fejezetek Balatonújlak történetéből. Balatonújlak, 2002. Balatonújlak Község Önkormányzata. 183 p. ill.

Beleg

Simon József: Beleg története. Beleg, 1998. Beleg Község Polgármesteri Hivatal. 107 p. ill.

Bize

H. Rádics Márta–Gál József: Fejezetek Marcali Bize városrészének történetéből és néprajzából. (Marcali,) 1998. Mikszáth K. Utcai Ált. Iskola. 259 p. ill.

Csoma

Kovács Ferenc: Csoma község krónikája. [Csoma], [2001.] Csoma Község Önkormányzata. 314 p. ill.

Csurgónagymarton

Csurgónagymarton. (Szerk. Bihariné Asbóth Emőke, Witt Lászné.) Csurgónagymarton, 1994. Csurgónagymartoni Önkormányzat. 66 p. ill.

Darány

Krónika 2000. Darány múltja és jelene. Felelős szerk. Somogyi Gábor. Darány, 2000. Darány Község Képviselő-testülete. 72 p. ill.

Ecseny

Bősze Sándor: Nyolc évszázad krónikája. Adatok Ecseny történetéhez. Ecseny, 2000. Ecseny Község Önkormányzata. 168 p. ill.

Gölle

Bodó Imre: Gölle község krónikája 2. Dombóvár, 1997. A szerző kiadása. 158 p. ill.

Igal

A 800 éves Igal 1193-1993. Szerk. Czanyó Sándorné. Igal, [1993.] Igal Nagyközség Önkormányzata. 32 p. ill.

Iharosberény

Marics József: Történelmi esték. Iharosberény, 1995. Iharosberényi Krónika Baráti Köre.

Kaposfüred

Kaposfüred. Községtörténeti tanulmányok. Szerk. Puskás Béla. Kaposvár, 2000. A szerkesztő magánkiadása. 307 p. ill. [14] t.

Kaposvár

A város, ahol élünk, Kaposvár. (Szerk. Hartner Rudolf.) Kaposvár, 1998. Kaposvári Városszépítészeti Egyesület. 128 p. ill.

Kaposvár 2000-ben. Pillanatképek múlttól és jelenről. Főszerk. Bősze Sándor. Kaposvár, 2001. Kaposvár Megyei Jogú Város Önkormányzata. 283 p. ill.

Kazsok

Szalai László: Kazsok 1150–2000. A két bölcső gyermekei. Kazsok, [2000]. Kazsok Község Önkormányzata. 242 p. ill. [7] t.

Kéthely

Balla Mária – Jandrics István – Kiss Zoltán: Kéthely hét évszázada. Kéthely, 1990. Községi Tanács. 260 p. ill.

Kisbárapáti

Szülőföldünk, Kisbárapáti. (Szerk. Tóth Lajos.) Kisbárapáti, 1999. Községi Önkormányzat. 198 p. ill.

Kőröshegy

Reőthy Ferenc: Kőröshegy. Kőröshegy múltjáról és jelenéről. Kőröshegy, 1990. Kőröshegy Község Elöljárósága. 430 p. ill.

Kötce

Kötce monográfiája. Szerk. Stirling János. Kötce, 1996. Kötce Község Önkormányzata. 870 p. ill.

Kutas

Simon József: Kutas 850 éve. Kutas, 1996. Kutas Önkormányzata. 120 p. ill.

Lábod

Nagy Jenő: Lábod. Lábod, 2000. Lábod Község Önkormányzata. 196 p. ill.

Lengyeltóti

Csalogányok völgye. Tanulmányok Lengyeltótiról. Szerk. Tóth Sándor. Lengyeltóti, 2000. Lengyeltóti Város Önkormányzata. 690 (6) p. ill. [4] t.

Libickozma

Libickozma múltjának fél évszázada. (Szerk. Gál József.) Libickozma, 2001. Libickozma Önkormányzata. 60 p. ill.

Marcali

Marcali története. Várostörténeti tanulmányok I. Főszerk. Kanyar József. Marcali, 1991. Marcali Város Önkormányzat. 536. p. ill.

Gál József: Marcali. Várostörténet diákoknak. Marcali, 1994. Helytörténeti Múzeum. 62 p. ill.

Paál László: Marcali a 21. század küszöbén. Bp., 2002. CEBA Kiadó. 144 p. ill.

Mesztegyő

G. Jáger Márta: Mesztegyő. [Bp.], 2002. Száz magyar falu könyvesháza Kht. 216 [4] p. ill.

Kövesdi Tiborné: Az én falum, Mesztegyő. Mesztegyő, 1998. Honismereti és Természetvédő Egyesület. 24 p. ill

Nágocs

A mi falunk: Nágocs. Írták Bíró György [et. al.] Nágocs, 1992. Nágocs Önkormányzat Kulturális Bizottsága. 83. p.

Kiss Tamás: Nágocs története 1945-ig. Bp., 2000. Nágocs Község Önkormányzata, Somogy Megyei Honismereti Egyesület. 254 p. ill.

Nagyatád

Burics László: Nagyatád nagyközség múltja és jelene. Helységmonográfia. Reprint kiadás. Bev. és szerk. Bősze Sándor. Nagyatád, 1999. Nagyatád Város Önkormányzata. 61 [7] p. ill. A mű 1933-ban jelent meg. + Bevezető Burics László: „Nagyatád nagyközség múltja és jelene” című helységmonográfiájához.

Nagyatád monográfiája I-II. Szerk. Bősze Sándor. Nagyatád, 2001. Nagyatád Város Önkormányzata. 2 db. ill.

Nagyberki

Frech József: Fejezetek Nagyberki történetéből. (Nagyberki,) 2001. Nagyberki Önkormányzat. 310 p. ill.

Nagyszakácsi

Paál László–Szita János László: Nagyszakácsi. Királyi szakácsok földje. Nagyszakácsi, 2000. Nagyszakácsi Polgármesteri Hivatal. 151 p. ill.

Nemesvid

Szántó László: Nemesvid története. Nemesvid, 2000. Nemesvid Község Önkormányzata. 215 p. ill.

Pamuk

Torkos Jenőné: Pamuk község története. Pamuk, 2000. 63 p. ill.

Porrogszentkirály

Porrogszentkirály. Múlt és jelen, ahogy a dokumentumok és a szemtanúk megőrizték. Porrogszentkirály, 2000. Község Önkormányzata. 107 p. ill.

Ráksi

Ráksi 1272–2000. A település története és jelenkori történései. (Szerk. Izményi Éva.) Ráksi, 2000. Ráksi Önkormányzata. 163 p. ill.

Rinyakovácsi

Lőrincz Sándor: Bölcsőnk és koporsónk – Rinyakovácsi. Kaposvár, 2001. A szerző kiadása. 34 p. ill.

Segesd

Bozsóky Pál Gerő: Segesdi krónika. Szeged, 1993. Agapé. 544. p. ill. (A veszprémi egyházmegye múltjából 15.)

Bozsóky Pál Gerő: Királyok és királynék városa: Segesd. Segesd, 2001. Segesdi Önkormányzat. 224 p. ill.

Siójut

Róka Gyula: Siójudi krónika. Kaposvár, 1997. Somogy Megyei Honismereti Egyesület. 160 p. ill.

Somogsárd

Szántó László: Somogsárd. [Bp.], 2002. Száz magyar falu könyvesháza Kht. 169 [7] p. ill.

Somogsárd, Nagybajom

Dóber Viktor: Somogsárd és Nagybajom egyházi és világi története a középkortól 1920-ig II. Somogsárd, 1997. A szerző kiadása. 763 p. ill.

Somogyvár

Bősze Sándor: Somogyvár. [Bp.], 2001. Száz magyar falu könyvesháza Kht. 160 [8] p. ill.

Szent László és Somogyvár. A 900 éves somogyvári bencés apátság emlékezete. Szerk. Magyar Kálmán. Kaposvár, 1992. Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága. 339 p. ill.

Gyócsi László: Kupavári krónika. Bp., 1995. A szerző kiadása. 38 p. ill.

Szenyér

Szenyér története I. Szenyér, [1994. Szenyér Község Önkormányzata.] 178 p. ill. [3] t.

Szólád

Szólád története. Szerk. Stirling János. Szólád, 1993. Szólád Község Önkormányzata. 312 p. ill.

Szőlősgyörök

Szőlősgyörök története. Szerk. Koltay Péter. Szőlősgyörök, 1991. Lengyeltóti Körjegyzőség, Szőlősgyöröki Községi Polgármesteri Hivatal, „Béke” Mg. Termelőszövetkezet. 429 p. ill.

Tapsony

Gál József: Fejezetek Tapsony történetéből. Tapsony, 1996. Általános Iskola. 28 p. ill.

Vése

Vése tegnap és ma. Szerk. Szellő János. Vése, [199?] Polgármesteri Hivatal. 28 p. ill.

Vörs

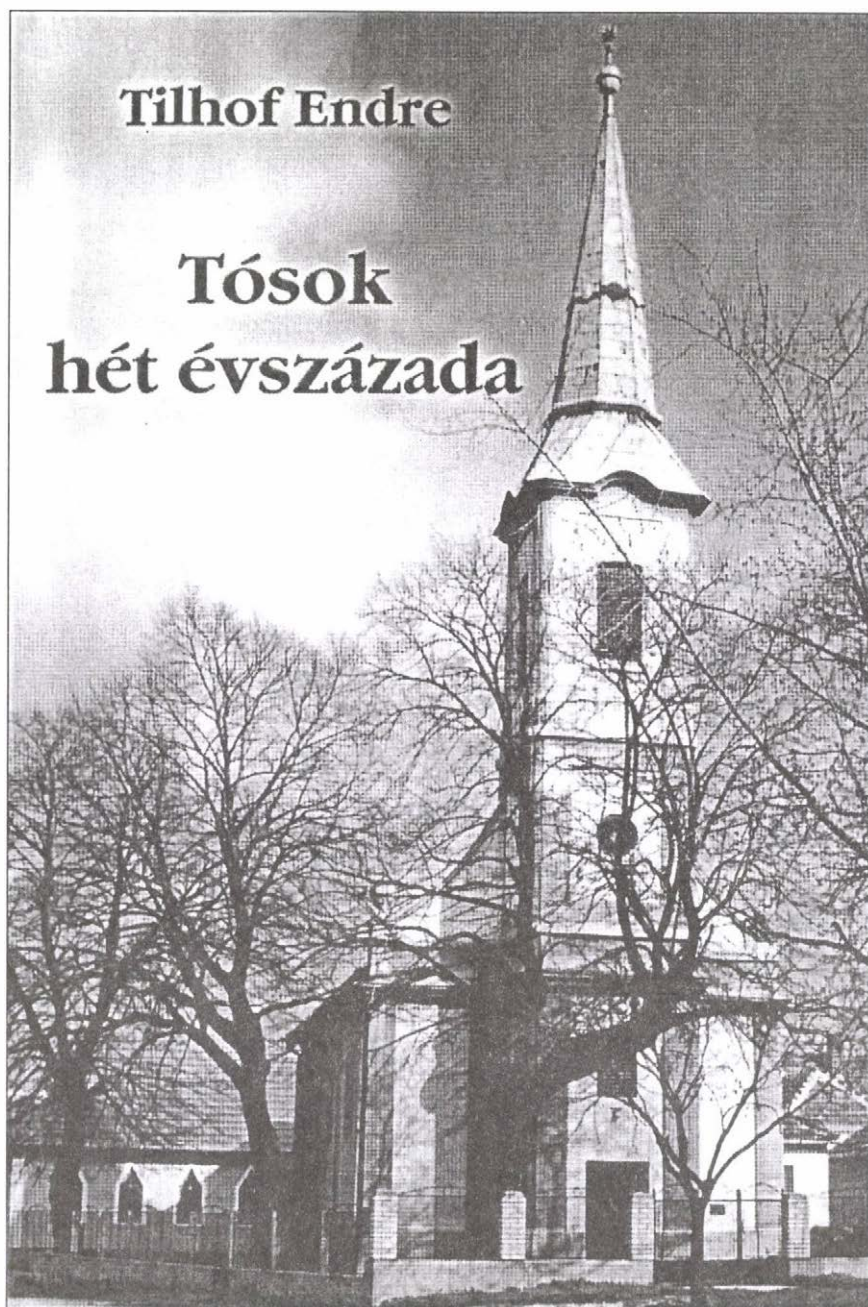
Tóth Dénes: Vörs története. [Vörs,] 2002. A szerző kiadása. 324, 48 p. ill.

Zala

Récsei Balázs: Zala. [Bp.], 2002. Száz magyar falu könyvesháza Kht. 190 [6] p. ill.

Zamárdi

Zamárdi községtörténeti tanulmányok. Szerk. Friesz Kázmér. Zamárdi, 1997. Zamárdi Nagyközség Képviselő-testülete. 400 p. ill.

Tilhof Endre

**Tósok
hét évszázada**